

Obsah

Úvod	
<i>Petr Blažek - Michal Kubálek</i>	II
Kolektivizace ve střední a východní Evropě	
<i>Jan Rychlík</i>	13
Typologie východoevropských podob kolektivizace	
<i>Nigel Swain</i>	30
Totalitarismus a kolektivizace v politologické teorii	
<i>Hana Pexová</i>	60
Hladomor a totalita	
Nástin strukturálních problémů sovětského venkova v letech 1947-1948	
<i>Jan Adamec</i>	66
Politické a sociální předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu	
<i>Jiří Pernes</i>	77
Venkov v programech politických stran v roce 1946	
<i>Jana Fialová</i>	88
Svobodný sedlák na svobodné půdě	
Osud agrární strany v Československu po druhé světové válce	
<i>Jaroslav Rokoský</i>	91
Kolektivizace jako destrukční proces v životě venkova	
<i>Jana Burešová</i>	109

Kolektivizace v Československu a její politické motivy <i>Martin Vomela</i>	119
Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955–1960 <i>Vladimír Březina</i>	128
Výkonnost československého zemědělství v mezinárodním srovnání v 50. letech 20. století <i>Pavel Novák</i>	136
„Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi“ Sedlák a politik Stanislav Broj <i>Petr Blažek – Michal Kubálek</i>	156
„Vesnický boháč“ Jan Ruml (1890–1951) <i>Václav Ruml</i>	183
K otázce specifických rysů v kolektivizaci zemědělství <i>Zdeněk Pátek</i>	190
Očista středních zemědělských škol od dětí „vesnických boháčů“ a jejich internace na státním statku Albrechtice <i>Milan Bárta</i>	196
Ohlas zemědělské politiky v první etapě kolektivizace v Ostravském kraji <i>Jindra Biolková</i>	209
Některé aspekty násilné kolektivizace venkova ve světle archivních dokumentů na příkladu okresu Sedlčany <i>Tomáš Bursík</i>	224
Kolektivizace na vesnici ostravské průmyslové oblasti ve světle obecní kroniky a zápisů z jednání MNV v Polance nad Odrou <i>Svatomír Černín</i>	235
Environmentální aspekty kolektivizace zemědělství na příkladu obce Oldřišov na Opavsku <i>Radim Lokoč</i>	245

Obraz kolektivizace venkova v českém hraném filmu 1945-1970 <i>Petr Slinták</i>	257
Na smuteční slavnosti všech dobrých rodáků <i>Petr Slinták</i>	271
Konec vesnických upírů O kolektivizaci, kulacích a likvidaci venkova. A také o panu Stýblovi, posledním obyvateli Rajdlova statku <i>Adam Drda</i>	282
Rezidua kolektivizace v Československu <i>Miroslav Týl</i>	294
Důsledky kolektivizace a současná podoba českého venkova <i>Stanislav Němec</i>	299
Každý dobrý skutek musí být po zásluze potrestán Panelová diskuse s Janem Brojem, Ivo Feierabendem a Ivanem Dejmalem <i>Petr Blažek</i>	303
Jak z komunistického kolektivního vlastnictví půdy vytvořit nový systém Exilový plán z roku 1954 <i>Karel Ladislav Feierabend</i>	321
Jmenný rejstřík	350
Summary	354

Úvod

Kolektivizace československého venkova není v české historiografii neznámým tématem. Nedostalo se mu však prozatím takové pozornosti, jaká by mu náležela. Studie věnované kolektivizaci byly sice publikovány již v průběhu 90. let 20. století, ale s výjimkou dvou monografií historika Karla Jecha se doposud neobjevily další syntetizující práce shrnující politické, společenské a ekonomické souvislosti tohoto procesu. Kolektivizace přitom byla jednou z klíčových událostí v dějinách českého venkova, která zcela změnila jeho majetkovou a sociální strukturu. Toto tvrzení jasně dokládají základní demografické a ekonomické údaje. V Československu existovalo na počátku kolektivizace celkem 35 159 usedlostí zařazených do kategorie středních hospodářství (20–50 ha). Jejich majitelé hospodařili na výměře 1 032 992 ha. O osm let později, v roce 1957, již v uvedené kategorii zůstalo pouze 1 251 usedlostí s celkovou výměrou 29 881 ha. V roce 1949 pracovalo v soukromém sektoru v zemědělství přibližně 60 000 námezdních pracovníků, k 1. lednu 1954 se tímto způsobem živilo již pouze 2 942 osob. Kromě radikální sociální proměny ovšem kolektivizace způsobila i nezměrné škody lidské a mravní, zničení mnoha životů a nespočet osobních tragédií. V období vrcholné fáze kolektivizace bylo v rámci akce „Kulak“ násilně přesídleno několik tisíc rolnických rodin. Od října 1951 do srpna 1953 to bylo nejméně 2 000 konfiskovaných usedlostí a přesídlených rodin (s tím, že horní odhadovaná hranice je 4 000 postižených rodin).¹

Represe spojená s kolektivizací svým rozsahem překonává obdobné události v moderních českých a slovenských dějinách. Bývalý ústavní soudce JUDr. Antonín Procházka vyhánění selských rodin z půdy dokonce označil za zločin proti lidskosti, jak je definován v mezinárodním právu: „Nelidskost netkví jen v samotné deportaci a ve vysídlování, nýbrž v tom všem, co to dělalo s nevinným člověkem. Vzala mu střechu nad hlavou, vytrhla ho z rodinného

a rodového prostředí, obrala ho o všechny vztahy z toho vyplývající a jako bezcenný lidský odpad jej umístila do převážně nevyhovujícího prostředí při absolutním popření jeho lidské důstojnosti. Denní muka a útrapy z toho vyplývající byly obrovské a trvalé. Byl to skutečně zločin, pro který přídomek ‚proti lidskosti‘ nemůže ani vystihnout bezměrné utrpení nejen dospělých, ale převážně i malých dětí.“²

Cílem organizátorů mezinárodní konference *Kolektivizace v Československu a středoevropské souvislosti 1948-1960*, jejímž výsledkem je předkládaný sborník, bylo přispět k dalšímu výzkumu tohoto důležitého tématu a dát mu nový impuls. Konference se uskutečnila 10.-13. září 2007 v prostorách České zemědělské univerzity v Praze a jejím hlavním pořadatelem byla Katedra humanitních věd působící na místní Provozně ekonomické fakultě. Program byl rozdělen do několika tematických bloků, které umožnily vystupujícím nahlížet na kolektivizaci venkova z různých úhlů pohledu - od mezinárodně-politických podmínek přes ekonomické aspekty, případové a regionální studie kolektivizačních mechanismů až po její závažné následky, s nimiž se český a slovenský venkov dodnes potýká. Důležitou součástí konference byla osobní svědectví pamětníků včetně obětí kolektivizace, a také projekce dobových i současných televizních a rozhlasových dokumentů. Závěrem každého jednacího dne se v konferenčním sále promítaly filmy s tématem kolektivizace, které byly uvedeny přednáškou historiků.

Předkládaný sborník shrnuje nejen přednesené příspěvky a studie, ale obsahuje také záznam panelové diskuse s pamětníky a vybrané archivní dokumenty (v některých případech publikované vůbec poprvé), vztahující se k tragické kapitole moderních českých a slovenských dějin.

Petr Blažek – Michal Kubálek

Poznámky:

- 1 JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad, Praha 2008.
- 2 *Protokol o 9. veřejném slyšení Senátu na téma: „Právní posouzení vyhánění zemědělských rodin z půdy v 50. letech minulého století konaném dne 28. listopadu 2006 od 10.00 hodin v Jednací síle Valdštejnského paláce*. Senát Parlamentu ČR, Praha 2006, příloha č. 2.